

5. Антонюк О. В. Діаспора / О. В. Антонюк // Культурологічний словник / за ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2011. – С. 117–119.
6. Богуцький Ю. П. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук, Л. М. Новохатко / за ред. Ю. П. Богуцького. – К. : Знання, 2007. – 679 с.
7. Дудник В. О. Взаємозв'язок загальнонаціонального культурного простору з національною ідентичністю у контексті глобалізаційних світових процесів [Електронний ресурс] / В. О. Дудник. – Режим доступу : http://knmau.com.ua/chasopys/16_NBUV/docs/16_Doudnyk.pdf
8. Дудник В. О. Інтеграція української культури у світовий культурний простір [Електронний ресурс] / В. О. Дудник. – Режим доступу : http://knmau.com.ua/chasopys/17_NBUV/docs/02_Doudnik.pdf
9. Пахлова С. Є. Європейські тенденції в культурній політиці України [Електронний ресурс] / С. Є. Пахлова. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=420>
10. Реалізація державної політики у галузі культури : Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2011 рік / Міністерство культури України. – К., 2012. – 80 с.
11. Реалізація державної політики у галузі культури : Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2012 рік / Міністерство культури України. – К., 2013. – 83 с.
12. Реалізація державної політики у галузі культури : Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2013 рік / Міністерство культури України. – К., 2013. – 103 с.

References

1. Pro kulturu : Zakon Ukrainy vid 14.12.2010 r. № 2778-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
2. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy spivpratsi iz zakordonnyimi ukraintsiamy na period do 2015 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.07.2012 r. № 682 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
3. Dohovir pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu [Treaty of Lisbon] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm.
4. Khartiia osnovopolozhnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu [Charter of Fundamental Rights of the European Union] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm>
5. Antoniuk O. V. Diaspora / O. V. Antoniuk // Kulturolohichni slovnyk / za red. V. I. Rozhka, O. V. Antoniuka. – K. : NMAU im. P. I. Chaikovskoho, 2011. – S. 117–119.
6. Bohutskyi Yu. P. Ukrainska kultura v yevropeiskomu konteksti / Yu. P. Bohutskyi, V. P. Andrushchenko, Zh. O. Bezvershuk, L. M. Novokhatko / za red. Yu. P. Bohutskoho. – K. : Znannia, 2007. – 679 s.
7. Dudnyk V. O. Vzaiemozviazok zahalnonatsionalnogo kulturnoho prostoru z natsionalnoiu identychnistiu u konteksti hlobalizatsiinykh svitovykh protsesiv [Elektronnyi resurs] / V. O. Dudnyk. – Rezhym dostupu : http://knmau.com.ua/chasopys/16_NBUV/docs/16_Doudnyk.pdf
8. Dudnyk V. O. Intehratsiia ukrainskoi kultury u svitovyi kulturnyi prostir [Elektronnyi resurs] / V. O. Dudnyk. – Rezhym dostupu : http://knmau.com.ua/chasopys/17_NBUV/docs/02_Doudnik.pdf
9. Pakhlova S. Ye. Yevropeiski tendentsii v kulturnii politytsi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / S. Ye. Pakhlova. – Rezhym dostupu : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=420>
10. Realizatsiia derzhavnoi polityky u haluzi kultury : Analitichnyi zvit Ministerstva kultury Ukrainy za 2011 rik / Ministerstvo kultury Ukrainy. – K., 2012. – 80 s.
11. Realizatsiia derzhavnoi polityky u haluzi kultury : Analitichnyi zvit Ministerstva kultury Ukrainy za 2012 rik / Ministerstvo kultury Ukrainy. – K., 2013. – 83 s.
12. Realizatsiia derzhavnoi polityky u haluzi kultury : Analitichnyi zvit Ministerstva kultury Ukrainy za 2013 rik / Ministerstvo kultury Ukrainy. – K., 2013. – 103 s.

УДК 1:316.3+340.12

Ковальова Галина Павлівна

кандидат культурології, старший викладач
кафедри культурології та медіа комунікацій
Харківської державної академії культури
e-mail: gallakovv@gmail.com

ПРАВОВЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ІДЕАЛУ

Розкрито сутність, специфіку та роль правового суспільства як ідеалу суспільного розвитку. Визначаються умови та можливість практичної реалізації правового суспільства. Доводиться, що ідеал правового суспільства є історично мінливою моделлю суспільної ідеології, орієнтиром належного і метою розвитку правової культури, що має розумітися як нескінченний поступовий процес поліпшення суспільного устрою шляхом утвердження прав людини та верховенства права.

Ключові слова: правове суспільство, правовий ідеал, суспільний ідеал, справедливість, верховенство права, суб'єкт права.

Ковалева Галина Павловна, кандидат культурології, старший преподаватель кафедры культурологии и медиа коммуникаций Харьковской государственной академии культуры

Правовое общество как возможность реализации социального идеала

Раскрывается сущность, специфика и роль правового общества как идеала общественного развития. Определяются условия и возможность практической реализации правового общества. Доказывается, что идеал правового общества является исторически изменчивой моделью общественной идеологии, ориентиром должного и целью развития правовой культуры, что следует понимать как бесконечный постепенный процесс улучшения общественного устройства путем утверждению прав человека и верховенства права.

Ключевые слова: правовое общество, правовой идеал, общественный идеал, справедливость, верховенство права, субъект права.

Kovaliova Halyna, Ph.D. (Cultural Studies), senior lecturer of Department of Culturology and Media Communications, Kharkiv State Academy of Culture

The law society as a possibility of social ideal realization

Determining the values embodied in the social ideal is one of the most important conditions for social development. Social ideals reflect the contradictions of reality and its dissatisfied needs. Social conflicts are solved by using the concept of an ideal social order, while the absence of the regulatory ideal of social ideas leads to unsystematic actions of social actors. One of the main causes of the crisis in Ukraine is the lack of social ideology and general definition of long-term goals of society. Ukrainian society needs a national idea, a key element of which is the idea of the ideal form of society, the state and law. Therefore the problem of law society as a social and cultural ideal is issue of the day.

The discussion of law society as a social ideal is insufficient in philosophical and law studies. Some premises for the philosophical discourse of law society can be found in the writings of V. Nersesyants, E. Soloviev, A. Garnik, S. Maximov, M. Tsimbalyuk, Y. Kalinowski, V. Andrushchenko. The analysis of scientific sources and publications indicates that problems of philosophical study of law society as a social ideal in its relation to the legal reality and the possibility of its realization in practice are not sufficiently explored. So, determining the terms and conditions for the exercise of the ideal of law society as a social ideal is the objective of this paper.

Social ideals are required as the most important elements of the structure of consciousness and principles of reality's development and conversion. The law ideal is a variety of social ideal. Social law ideal is an idea whose implementation is desirable and proper. The idea of it must be based on critical analysis and realism and indicate the actual ways to improve the existing legal order. The main theme of this doctrine should not be search of final social perfection, but indications of the actual ways and means by which any order can be improved.

One of the present ideals of social development is to build the law society. It provides for the principle of the rule of law, and its conditions of existence are the main institutional and non institutional components.

The institutional are a civil society and a legal state. Non-institutional – they are person as an autonomous and responsible legal entity, values of absolute human rights and justice. According to S. Maximov, the first condition for the improvement of law are non institutional conditions of formation law community.

To solve the problem of implementing of law society we should refer to the concept of M. Alekseev. He said, the legal concept consists of three levels: the legal entity, the legal values and legal rights and responsibilities.

The first step towards the ideal society is the improvement the subject of law, the ideals embodied in the life by real people. Accordingly, the level of their historical consciousness and method of social creativity must be very high. So perfect subject of law becomes spiritually mature personality with a well-developed sense of justice, so that it becomes possible existence of a "healthy" institutions of positive law, ethics legal statutes and actual perfect order.

The second step to achieve the ideal is a statement of law values. The subject of law knows nature of law, critically assesses the value of existing law and realize value through the creation of institutions that embody legal values. Thus, we achieve a just rule of law, with reasonable rights and duties of its members.

The implementation the law ideal is dialectical, it is always possible and at the same time never unattainable. Rule of law is realized gradually, any historical period is presented as a partially implemented social ideal. So law society does not provide existence of any empirical reality. It is unfinished movement toward the ideal, a gradual process of improving the social order through confirmation, protection and guarantee of human rights, justice and the rule of law, but not a achieving the final of perfect social life. But the idea of possibility to reach it in a particular society is compulsory.

The ideal of law society is historically variable phenomenon of legal culture and the model of social ideology and it highly dependents on the socio-cultural and historical context of attempts to implement it. Approximation to the ideal of law society assumes agreement with moral demands and standards to the extent it is possible in a specific historical and cultural community space. It is particularly important be aware of it in the development of national law ideal for Ukraine. It has to consider the geopolitical, socio-economic, mental and historical conditions of the national cultural and legal traditions.

Keywords: law society, ideal of law, social ideal, rule of law, law person.

Як свідчить історичний досвід, однією з найважливіших умов суспільного розвитку є адекватне визначення та визнання цінностей суспільства, які втілюються у суспільному ідеалі. В самій природі людини передбачено прагнення до ідеалу, орієнтація на вищі цінності та нормативно-ціннісний зразок в його найвищій, найдосконалішій формі, завдяки чому відбувається процес вдосконалення людини і забезпечується діяльність суспільних інститутів.

Однією з найважливіших причин кризи, яку переживає сьогодні Україна є відсутність суспільної ідеології, визначальної для основоположних і довгострокових цілей. Відмовившись від застарілих нежиттєздатних схем і догм, держава, на жаль, так і не змогла виробити чітку систему суспільних орієнтирів і перспектив розвитку суспільства. Водночас українське суспільство, яке знаходиться в стані політичної трансформації, сьогодні як ніколи потребує загальнонаціональної ідеї, одним з основних елементів якої виступає уявлення про ідеальну форму держави і права. Такою ідеальною формою та

правильно орієнтуючим суспільним ідеалом дедалі частіше вважається правове суспільство. В силу цих причин проблема правового суспільства як суспільного та правового ідеалу є особливо актуальною.

У пострадянській філософсько-правовій літературі обговорення теми правового суспільства як суспільного ідеалу не знайшло широкого розповсюдження. Проте певні передумови для формування філософського дискурсу зазначеної проблематики можна відшукати. Так, проблема політико-правового ідеалу розглядалася В.С. Нерсисянцем та Е.Ю. Соловйовим, в аспекті вивчення концепції правового ідеалу в творчій спадщині представників російського філософського лібералізму дана тематика вивчалася О.В. Гарніком, О.С. Глушковою, О.М. Літвіновим, В. Ю. Даренським, А. Г. Болебрухом та іншими. Дослідження правового суспільства відбувається в працях С. І. Максимова, М. М. Цимбалюка, Ю. Ю. Калиновського, В. П. Андрущенка. Але аналіз наукових джерел і публікацій з даної теми, незважаючи на певні розробки, свідчить, що концептуалізація правового суспільства залишається досить не визначеною. Так, недостатньо досліджені проблеми конструювання та філософського обґрунтування правового суспільства як суспільного ідеалу у його співвідношенні з правовою дійсністю, питання відображення ідеалу правового суспільства у правовій свідомості, можливості реалізації ідеалу правового суспільства на практиці. Визначення умов та можливості практичної реалізації ідеалу правового суспільства як суспільного ідеалу і є метою даної статті.

Соціальні ідеали зазвичай розуміють як нормативно-ціннісний зразок належного у його найдосконалішій формі [9, 241] Ще І. Кант зазначав, що "ідеали дають необхідне мірило розуму, який потребує поняття того, що є у своєму роді досконало, щоб за ним оцінювати і вимірювати ступіть і недоліки недосконалого", і саме тому вони мають практичну силу як "регулятивні принципи і лежать в основі можливості досконалості певних учинків" [5, 346- 347]. Відсутність ідеалу регулюючої ідеї призводить до безсистемності дій соціальних суб'єктів, що порушує механізми ефективної діяльності як окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

Соціальні ідеали за своєю суттю відображають суперечності розвитку соціальної дійсності. У вигляді таких ідеалів у свідомості людей завжди своєрідно відбивається суперечлива соціально-історична ситуація з назрілими, але не задоволеними громадськими потребами. Проте соціальні колізії знімаються за допомогою ідеальної конструкції суспільного устрою (будь то чи ідеальна держава Платона, чи "Утопія" Т. Мора, чи комуністичне суспільство або сучасні уявлення щодо ліберальної правової держави).

Різновидом суспільного ідеалу є правовий ідеал, за допомогою якого люди створюють для себе образи такої правової дійсності, в рамках якої соціальні протиріччя представляються подоланими, "знятими", а правова реальність постає "очищеною" від протиріч.

Ще на початку ХХ ст. відомий російський філософ М.М. Алексєєв акцентував увагу на необхідності розрізнення понять "суспільний ідеал", "політичний ідеал" і "правовий ідеал". Під суспільним ідеалом він розумів досконалий суспільний лад, під політичним ідеалом – модель найліпшої політичної системи, а під правовим ідеалом – досконалий правовий порядок [1]. При цьому вчений справедливо підкреслював неможливість зведення усіх проявів суспільного життя до правових відносин, а тому заперечував ототожнення суспільного і правового ідеалу.

Водночас підкреслимо, що в складних історично-політичних ситуаціях, коли те чи інше суспільство характеризується дефіцитом права і поваги до нього, що відбувається в сучасній Україні, применшення правових факторів удосконалення суспільства є неприпустимим. "Правова складова суспільного ідеалу є недостатньою, проте вона є вкрай необхідною для його реалізації, як мінімальна умова і гарантія збереження гуманістичних надбань людства" [9, 249], – пише С. І. Максимов, пропонуючи на етапі трансформації українського суспільства акцентувати увагу саме на правовій складовій суспільного ідеалу. Можна погодитися з зазначеним автором, що суспільний ідеал в умовах сучасних українських реалій постає як розбудова правового суспільства, політичний ідеал як ідеал правової держави, а правовий – як досконале справедливе природне право, причому правовий ідеал є складовою як політичного ідеалу правової держави, так і складовою суспільного ідеалу правового суспільства.

Чи можлива практична реалізація такого ідеалу? Ідеальна модель соціального устрою, будучи аксіологічними проявом належного, є ідеалом тому, що виражає в формі бажаного те, що може бути фактичним результатом закономірного суспільного розвитку. Відповідно, ідеал можна представити і як "деякий кінцевий результат напрямку розвитку, досягнутий асимптотично і в загальному випадку залежний від часу" [8, 158].

Розуміючи під правовим ідеалом "справедливий правопорядок", М.М. Алексєєв дуже точно охарактеризував колізію бажаного і можливого в понятті суспільного ідеалу: "Досягнення такого справедливого правопорядку чи є нескінченною задачею, або ж воно реально можливо на відомих стадіях історичного процесу? Я думаю, що воно завжди можливо і в той же час цілком для нас ніколи недосяжне, – і в цьому виявляється його справжня нескінченність. Найменш правильно тлумачити вимогу подібного справедливого права як якість нескінченне, ніколи не досягне прагнення. Навпаки, ідеал справедливого права завжди повинен вважатися нами, як досяжний. Справедливий правопорядок є єдиним можливим, нормальним і здоровим станом права. Будь-який правовий організм нормально повинен бути справедливим, і в ньому повинен, відповідно, бути присутнім правовий ідеал ... І якщо тільки при повному досягненні можливий стан найдосконалішої правосвідомості і найдосконалішого правового спілкування, то правовий ідеал у цьому кінцевому сенсі для людей також нездійснений, як неможлива повна святість. У цьому сенсі правовий ідеал не існує для емпіричного світу, він поза ним" [1, 224].

Отже, суспільний правовий ідеал – це ідея, реалізації якої належить прагнути, а уявлення про нього мають бути поставлені на ґрунт критичності і реалізму та вказувати на дійсні шляхи і способи поліпшення існуючого правового порядку. "Вчення про правовий ідеал повинно відкинути властивий йому старий утопізм і перейти до істинного, здорового реалізму. Основною темою цього вчення повинно бути не відшукання кінцевої формули суспільно досконалості, але вказівка тих дійсних шляхів і засобів, за допомогою яких може бути поліпшений всякий можливий правопорядок, – при повному усвідомленні, що подібне поліпшення може вилікувати багато хвороб суспільства, але не здатне перетворити суспільства в цілому і довести його до стану земного раю" [1, 208], – зазначав М.М. Алексєєв. Відтак, ідеал правового суспільства повинен будуватися як поступове поліпшення суспільного устрою, а не як досягнення кінцевого досконалого соціального буття. Претензія на повне удосконалення суспільного буття, як правило, завершуються крахом і розчаруванням. І тільки поліпшення є реальною політикою, яка приводить до реальних позитивних результатів.

До соціального ідеалу правового суспільства як соціокультурного феномену можливо застосування принципу об'єктивності істини, що означає, по-перше, історичну мінливість та історичний розвиток цього суспільного ідеалу, по-друге, його модифікацію залежно від реальних умов втілення в самій дійсності, по-третє, неможливість його зведення до тих чи інших абстрактних положень, а необхідність системи ідей, які адекватно виражають динаміку фактичної реальності і тих тенденцій, які орієнтують її до належного і бажаного.

Ідеї досконалого суспільного устрою створювалися і створюються кожною державою, причому кожна епоха і окремі періоди в її межах мають власні відмінності та об'єктивні умови розвитку такої ідеї. У силу цього суспільні ідеали якими живуть різні покоління і народи, а також пов'язане з ними поняття соціальної справедливості, видозмінюються і характеризуються відмінністю якихось деталей. "Хоча в праві всіх держав і присутній ідеальний елемент, по змісту він в кожному подібному соціальному організмі унікальний" [3, 385-386], – писав американський юрист Р. Паунд. А німецький юрист Р. Ієрінг зазначав, що "як лікар не може прописувати всім хворим один той самий засіб, а обирає ліки зі станом хворого, так і право не може усяди створювати одні й ті ж визначення, а повинно, навпаки, узгоджуватися зі станом народу, ступенем його культури, потребами часу і, правильніше кажучи, навіть і не повинно, а це само собою робиться..." [4, 319].

Отже, найдосконаліша суспільна та правова системи в різних культурах представляється однаковою, хоч і завжди мова йдеться про незалежне політичне суспільство, де функціонує право. Разом з тим, поняття суспільної справедливості і пов'язані з ним правові ідеали в межах одного і того ж суспільства, нації, народу є спадкоємними: навіть у разі істотних, переломних перетворень, переходу від однієї епохи до іншої, так чи інакше, переходять якісь компоненти цих ідеалів, як моменти абсолютної істини, як якісь константи людської поведінки, пов'язані з сутністю людини та її культурного буття, у яких акумулюється моральний досвід конкретного соціуму [8, 159]. Ідеал завжди включає в себе варіації домінант національної культури, що надає йому певну специфіку. До того ж, ідеал реалізується поступово. Історичні ідеали ніколи не втілюються в життя моментально, будь-яка досягнута історична ступінь постає як частково реалізований суспільний ідеал.

Згідно з сучасною концепцією правового суспільства як суспільного ідеалу в контексті демократичних трансформацій, правовим слід вважати суспільство, в якому діє принцип верховенства права, а його головними компонентами, або умовами існування є, по-перше, інституційні умови (інститути громадянського суспільства і правової держави, які гарантують громадянські, судові і політичні права), по-друге – неінституційні, або духовні, засновані на принципі автономії розуму (правова людина як свідомий автономний і відповідальний суб'єкт права, цільова ціннісна установка на безумовне визнання прав людини та справедливості) [6]. На думку С. І. Максимова, завдяки структурній єдності та включенні правового ідеалу в ідеал суспільний, вирішальною умовою удосконалення права в цілому є удосконалення неінституційних умов формування правового суспільства. Тому в структурі правового суспільства найбільш важливою стає "ідея суб'єкта права як автономної і відповідальної особистості з притаманними їй установками правосвідомості, система правових цінностей, основною з яких є справедливість, і, як синтез перших двох моментів – концепція природних прав людини та її об'єктивація в Конституції, чинному законодавстві і правозастосовній діяльності" [9, 250]

Для вирішення проблеми реалізації правового суспільства як певного суспільного ідеалу ще раз звернемося до концепції М. М. Алексєєва, яка має діяльнісний, праксеологічний характер. Як вже зазначалося вище, М.М. Алексєєв намагався підходити до зазначеної проблематики реалістично, сконцентрувавши увагу не на пошуках формули суспільної досконалості, а шукаючи дійсні шляхи покращення будь-якого можливого правопорядку. При цьому він спирався на власну концепцію правової ідеї, яка складається з трьох рівнів: правовий суб'єкт, правові цінності і правові модуси (права і обов'язки).

Першим кроком на шляху вдосконалення права, на думку вченого, стає удосконалення суб'єкта права. З цим важко не погодитися, оскільки ідеали втілюються в життя конкретними носіями (суб'єктами історії). Відповідно, рівень їх історичної свідомості, метод соціальної творчості повинен бути надзвичайно високий. Таким ідеальним суб'єктом права постає духовно зріла особистість із розвинутою правосвідомістю, завдяки чому стає можливим існування "здорових" інститутів позитивного права, духовного характеру правових встановлень та досконалий реальний правопорядок.

Другим кроком правового ідеалу є цінності, що передбачаються та захищаються правопорядком. Стосовно цих цінностей суб'єкт правопорядку здійснює наступні завдання: пізнавальне – пізнає природу та ієрархію цінностей, критичне – на підставі пізнання критично оцінює цінності діючого права,

тактичне – реалізує цінності шляхом навчання істині та створення інститутів, які втілюють пізнані цінності. Досягнутий у такий спосіб правопорядок буде дійсно справедливим, з обґрунтованими правами і обов'язками його членів, тобто, з реалізованим третім рівнем правової ідеї [1, 220-223].

Реалізація такого ідеалу справедливого правопорядку є діалектичною, вона завжди є можливою, однак водночас ніколи недосяжною. Але основним постулатом правового ідеалу є презумпція його досяжності [9, 261].

Проблема в наблизенні до ідеалу правового суспільства в полягає в тому, щоб у процесі удосконалювання права дотримуватися орієнтації на моральні критерії та спрямовувати правотворчість відповідно до суспільного ідеалу тією мірою, якою це можливо в конкретному історично і культурно визначеному суспільстві. Реальним може стати ідеал, досягнутий шляхом ствердження, захищеності, гарантії цінностей прав людини та верховенства права, а не стрибка в утопію земного раю.

Особливо важливо це усвідомлювати в розробці національного правового ідеалу для України, який має бути заснований на традиціях і органічно відповідати особливостям українського менталітету. Специфіка теоретичного конструювання ідеалу правового суспільства та його практичного втілення в Україні має враховувати геополітичні, соціально-економічні, ментальні та історичні умови формування національної культурної та правової традиції.

Отож, зі сказаного вище, можна зробити висновки. Суспільні ідеали необхідні соціуму як найважливіші змістовно-утворюючі елементи структури свідомості та принципи освоєння і перетворення реальності. Одним з теперішніх ідеалів суспільного розвитку є розбудова правового суспільства. Ідеал правового суспільства виступає історично мінливим та динамічним феноменом етичної і правової спадщини, моделлю суспільної ідеології, домінантою суспільного правової свідомості, орієнтиром належного і бажаного та метою, в напрямку якої розвивається правова культура суспільства в цілому.

Ідеал правового суспільства завжди включає в себе варіації домінант національної культури та реалізується поступово, відповідно, правове суспільство не передбачає існування певної конкретної емпіричної реальності, і тому має розумітися не як досягнення кінцевого досконалого соціального буття, а як нескінчений поступовий процес поліпшення суспільного устрою на шляху ствердження, захищеності, гарантії цінностей прав людини, справедливості та верховенства права. Перспективи і шляхи розбудови такого суспільства ще вимагають свого подальшого філософсько-правового обґрунтування.

Література

1. Алексеев Н.Н. Основы философии права/ Н.Н. Алексеев. – СПб. : Изд-во "Лань", 1999. – С. 200–225.
2. Бацунов А.Н. Правовой идеал как норма правосознания / А.Н. Бацунов : [Электрон. ресурс] // Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2011. – № 1 (17). – 5 с. – Режим доступа : <http://forum.yurclub.ru/index.php?app=downloads&showfile=6899>.
3. Дробышевский С. А. История политических и правовых учений: основные классические идеи / С. А. Дробышевский. – М.: Юрист, 2003. – 412 с.
4. Иеринг Р.Цель в праве / Р. Иеринг. – СПб.: Изд. Н.В. Муравьева, 1881. – 425 с.
5. Кант И. Критика чистого разума //Кант И. Соч. : в 6 т./ И Кант. – М. : Мысль, 1964. – Т.3. – 799 с.
6. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: монография / С. И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – 328 с.
7. Морозов Е. С. Политико-правовой идеал: подходы и критерии оценки / Е. С. Морозов// Вестник Томского государственного университета. – Томск : Том. гос. ун-т. – 2007. – № 301 – С.115–119.
8. Оль П. А. К вопросу о понятии государственно-правового идеала / П. А. Оль // Вест. Нижегородского ун-та имени Н. И Лобачевского. Сер.: Право. – 2001. – № 1. – С. 158–160.
9. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л.М. Герасіна, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. та ін. – Х. : Право, 2009 – 352 с.

References

1. Alekseev N.N. Osnovy filosofii prava/ N.N. Alekseev. – SPb. : Izd-vo "Lan", 1999. – S. 200–225.
2. Batsunov A.N. Pravovoy ideal kak norma pravosoznaniya / A.N. Batsunov : [Elektron. resurs] // Uchenye zapiski. Elektronnyy nauchnyy zhurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2011. – № 1 (17). – 5 s. – Rezhim dostupu : <http://forum.yurclub.ru/index.php?app=downloads&showfile=6899>.
3. Drobyshevskiy S. A. Istoriya politicheskikh i pravovyykh ucheniy: osnovnyye klassicheskie idei / S. A. Drobyshevskiy. – M.: Yurist, 2003. – 412 s.
4. Iering R.Tsel' v prave / R. Iering. – SPb.: Izd. N.V. Murav'eva, 1881. – 425 s.
5. Kant I. Kritika chistogo razuma //Kant I. Soch. : v 6 t./ I Kant. – M. : Mysl', 1964. – T.3. – 799 s.
6. Maksimov S. I. Pravovaya real'nost': opyt filosofskogo osmysleniya: monografiya / S. I. Maksimov. – Kh. : Pravo, 2002. – 328 s.
7. Morozov E. S. Politiko-pravovoy ideal: podkhody i kriterii otsenki / E. S. Morozov// Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. – Tomsk : Tom. gos. un-t. – 2007. – № 301 – S.115–119.
8. Ol' P. A. K voprosu o ponyatii gosudarstvenno-pravovogo ideala / P. A. Ol' // Vest. Nizhegorodskogo un-ta imeni N. I Lobachevskogo. Ser.: Pravo. – 2001. – № 1. – S. 158–160.
9. Pravosvidomist i pravova kultura yak bazovi chynnyky derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini : monohrafiia / L.M. Herasina, O.H. Danylian, O.P. Dzoban ta in. ta in. – Kh. : Pravo, 2009 – 352 s.